

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

/Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн талаар/

2024 оны 06 дугаар сарын 05-ны өдрийн Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар батлагдсан Шүүх байгуулах тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн Гурав дахь хэсгийн 1 дэх заалтад Дүүргийн Эрүү, Иргэний хэргийн хялбар ажиллагааны анхан шатны тойргийн шүүхийг байгуулахаар заасан.

2025 оны 01 дүгээр сарын 02-ны өдрийн Монгол Улсын Дээд шүүхийн нийт шүүгчдийн хуралдааны тогтоолоор тус шүүхэд Эрүү, Иргэний танхим байгуулсан. Үүний дагуу Дүүргийн Эрүү, Иргэний хэргийн хялбар ажиллагааны анхан шатны тойргийн шүүхийн шүүгчдийн зөвлөгөөний 2025 оны 04 дүгээр сарын 07-ны өдрийн тогтоолоор Эрүү, Иргэний танхим тус бүр 20 шүүгчийн бүрэлдэхүүнтэй байхаар шийдвэрлэсэн байна.

Дүүргийн Эрүү, Иргэний хэргийн хялбар ажиллагааны анхан шатны тойргийн шүүхийн мэдээлснээр 2025 оны байдлаар тус шүүх нийт 51,038 нэхэмжлэл, хэргийг хүлээн авч, 28,611 хэргийг шийдвэрлэсэн байна. Үүнээс 9,978 хэргийг хэрэгсэхгүй болгож, 2,684 нэхэмжлэлийг хүлээн авахаас татгалзжээ.

Харин 2026 оны хоёрдугаар сарын байдлаар 8,412 нэхэмжлэл шинээр хүлээн авч, 3,376 хэргийг шийдвэрлэсэн бөгөөд 3,065 хэргийг хэрэгсэхгүй болгож, 253 нэхэмжлэлийг хүлээн авахаас татгалзсан байна. Одоогийн байдлаар нийт 21,116 хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд байна.

Тус шүүх нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 20 дахин нэмэгдүүлснээс дээшгүй үнийн дүнтэй буюу 792,000 төгрөгийг 20 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээ болох 15,840,000 төгрөгөөс доош үнийн дүнтэй мөнгөн хөрөнгө гаргуулах иргэний хэргийг шийдвэрлэдэг бөгөөд 2025.04.01-ний өдөр нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 660,000 төгрөгөөс 792,000 төгрөг болгосноос нэг шүүгчид ногдох хэргийн тоо дундажаар 2.5 дахин өссөн. Тодруулбал, хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ 660,000 төгрөг байх үед нэг шүүгчид 619 хэрэг ногдож байсан бол уг хэмжээ 792,000 төгрөг болж нэмэгдсэнээр, 1456 хэрэгт хүрч, нэг улиралд нэг шүүгчид ногдох хэргийн тоо үлэмж өссөн үзүүлэлттэй байна.

Дээрх статистик үзүүлэлтээс харахад, нэг шүүгчид дунджаар 1,456 хэрэг, нэхэмжлэл оногдож байгаа нь шүүхийн ачаалал өндөр түвшинд байгааг илтгэж байна. Гэвч Иргэний хэргийн танхимын хувьд Шүүхийн ерөнхий зөвлөлөөс нэг шүүгчид ногдох зохист ачааллыг 336 хэрэг байхаар тогтоосон байдаг.

Иймд цаашид хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ нэмэгдэх тутам нэг шүүгчид оногдох нэхэмжлэл, хэрэг нэмэгдэж, тус шүүхийн ачаалал улам ихсэхээс сэргийлж, тогтмол үнийн дүнг олон улсын жишгээр хуульчлах шаардлагын хүрээнд тусгайлсан журмаар хэрэг хянан шийдвэрлэх хэргийн хувьд арван таван сая төгрөгөөс доошгүй мөнгөн дүнтэй хэргийг шийдвэрлэхээр хуулийн төсөлд тусгалаа. Мөн тусгайлсан журмаар хянан шийдвэрлэх ажиллагааны онцлогт нийцэхгүй зарим хэргийн

харьяаллыг хасав. Тухайлбал, хөдөлмөрийн гэрээний дагуу цалин хөлс гаргуулах, шинжээчийн дүгнэлтийн талаар маргаантай бусдын эд хөрөнгө, эрүүл мэндэд гэм хор учруулсны улмаас мөнгөн хөрөнгө гаргуулах нэхэмжлэл. Эдгээр нь тооцоолол, судалгаа хийх, шинжээч томилох зэрэг нэмэлт ажиллагаа хийхийг шаарддаг тул богино хугацаанд шуурхай шийдвэрлэх боломжгүй нөхцөл байдал үүссэн болно.

Түүнчлэн Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 75⁴ дүгээр зүйлийн 75⁴.1 дэх хэсэгт “Мэдэгдэх хуудсыг баталгаат шуудангаар, эсхүл шүүхийн ажилтнаар биечлэн хүргүүлсэн боловч ...” гэж заасан боловч тус шуудангаар хүргүүлэх үйл ажиллагаа нь үр нөлөө багатай байна.¹ Тодруулбал, Монгол шуудангаар мэдэгдэх хуудас хүргүүлэхэд жилд 300 сая орчим төгрөгийн зардал гарч байгаа боловч 85 орчим хувьд нь мэдэгдэх хуудас гардуулалт амжилтгүй болж байна. Харин шүүх бичиг хүргэгчээр хүргүүлэхэд гардуулан өгсөн гүйцэтгэл 85 орчим хувьтай байна. Гэхдээ 6 дүүргийн хэмжээнд тус бүр 1 бичиг хүргэгч ногдож байгаа нь хангалтгүй байна.

Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 75⁴ дүгээр зүйлийн 75⁴.2 дахь хэсэгт энэ хуулийн 75⁴.1-д заасны дагуу улсын бүртгэлийн байгууллагаас тодруулж ирүүлсэн хаягаар шүүхийн мэдэгдэх хуудсыг хүргүүлсэн боловч хариуцагч тухайн хаягт оршин суудаггүй, үйл ажиллагаа явуулдаггүй бол иргэн, хуулийн этгээдтэй төрийн байгууллагаас харилцах төрийн мэдээллийн нэгдсэн системийн иргэний, эсхүл хуулийн этгээдийн хувьд түүнийг итгэмжлэлгүй төлөөлөх эрх бүхий этгээдийн бүртгэлийн дугаар бүхий үндэсний цахим шуудангийн хаягаар, өмгөөлөгчийн Монголын Өмгөөлөгчдийн холбооны цахим системд бүртгүүлж холбогдсон цахим шуудангийн хаягаар мэдэгдэх хуудсыг илгээнэ гэж заасан.

Гэвч Үндэсний цахим шуудангийн систем болох E-Mongolia системийн ажиллагаа тогтворгүй, практикт хэрэгжихгүй байгаа нь хүндрэл үүсгэж байна. Тодруулбал, тус системээр илгээсэн мэдэгдэх хуудас дийлэнх тохиолдолд хүлээн авагчид хүрэхгүй байх тул мэдэгдэх хуудсыг гардуулж чадахгүйд хүрээд байна.

Дүүргийн Эрүү, Иргэний хэргийн хялбар ажиллагааны анхан шатны тойргийн шүүх (Иргэний танхим)-ийн хэмжээнд 2025 оны 8 дугаар сарын 28-ны өдрийн байдлаар нийт 12396 хэрэг хянан шийдвэрлэгдэж байгаагаас 2024 онд үүссэн хэргийн үлдэгдэл 177 байх бол, 2025 онд үүссэн хэргийн үлдэгдэл 12219 байна. Нийт маргаан буюу 12396 хэрэгт судалгаа хийх явцад 8 дугаар сарын 28-ны өдрийн байдлаар 561 хэргийг шийдвэрлэсэн байсан тул шийдвэрлэгдсэн хэргүүдийг хасаж үлдэх 11835 хэргийг маргааны төрлөөр нь ангилсан болно. Нийт 11835 хэргийг хянан шийдвэрлэсэн хуулиар нь ангилан үзвэл:

- Иргэний хуулиар 11076 маргаан;
- Хөдөлмөрийн тухай хуулиар 59 маргаан;
- Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулиар 84 маргаан байна.

Судалгаанд хамрагдсан хугацаанд, тус шүүх нийт 12396 иргэний хэрэг хянан шийдвэрлэж байгаагаас, шийдвэрлэгдсэн хэргийг хасахад 11835 хэрэг үлдэгдэл, үүнээс 11076 нь Иргэний хуулиар шийдвэрлэгдэх хэрэг байжээ. Тодруулбал, үүний 9359 нь буюу 80 хувь нь зээлийн гэрээний маргаан байна.

¹ Норовсамбуу.Н., Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн “Тусгайлсан журмаар хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа”-ны зохицуулалтад хийсэн хэрэгжилтийн үр дагаварын үнэлгээний тайлан. Улаанбаатар., 2026 он.

Тус шүүхэд хянан шийдвэрлэж буй маргааны дийлэнх хувийг эзэлж байгаа цахим зээлийн хэргүүдийн хувьд хариуцагч буюу зээлдэгчид мэдэгдэх хуудас, нэхэмжлэлийг гардуулан өгөхөд бодит хүндрэл үүсэж байна.

Тухайлбал, зээл авахдаа ихэнхдээ нэг л хаяг бүртгүүлдэг бөгөөд тухайн хаяг дээрээ оршин суудаггүй, хаяг тодорхойгүй байх тохиолдол түгээмэл байна. Зарим тохиолдолд өөрийн нэр дээр бус, бусдын нэр дээр зээл авсан байх зэрэг зөрчил илэрч байгаа нь зээл олголтын үеийн баталгаажуулалт хангалтгүй байгаатай холбоотой.

Ийнхүү зээлдэгчийн иргэний үнэмлэхийн мэдээлэл, оршин суугаа хаяг, холбоо барих мэдээллийн баталгаажуулалт дутуу хийгдсэнээс шүүхийн мэдэгдэх ажиллагаа удааширч, улмаар хэрэг хянан шийдвэрлэх хугацаа сунжрах, зарим тохиолдолд хэргийг хэрэгсэхгүй болгоход хүргэж байна.

Иймд иргэн, хуулийн этгээдтэй төрийн байгууллагаас харилцах төрийн мэдээллийн нэгдсэн системийн иргэний, эсхүл хуулийн этгээдийн хувьд түүнийг итгэмжлэлгүй төлөөлөх эрх бүхий этгээдийн бүртгэлийн дугаар бүхий үндэсний цахим шуудангийн хаягаар мэдэгдэх хуудсыг илгээснээс хойш тодорхой хугацаа өнгөрсөн ч шүүхэд ирээгүй бол мэдэгдэх хуудсыг мэдэгдсэн талаар олон нийтэд нээлттэй зарлаж, мэдэгдсэнд тооцох зохицуулалтыг бий болгож, нөгөөтэйгүүр цахим зээл олгоход хаягийн баталгаажуулалтыг сайжруулж, холбогдох зохицуулалтыг тусгалаа.

Мөн ердийн журмаар шийдвэрлэх хэргийг тусгайлсан журмаар хянан шийдвэрлүүлэхээр нэхэмжлэл гаргахад хэргийг хэрэгсэхгүй болгохгүй байх, иргэний хэрэг үүсгэснээс хойш тийм нөхцөл байдал илэрвэл өөр шүүхэд шилжүүлэх зохицуулалтыг боловсронгуй болголоо.

—000—